

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 103 (1990)

Artikel: Cronica da Segl : rapport dals ans 1797 - 1834 : annotaziuns da Paul Robbi da Segl in Engiadina : per chüra da sieu descendent Paulin Zuan († 1989) : IV. Part
Autor: Zuan, Paulin / [s.n.]
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-235515>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 08.02.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cronica da Segl

Rapport dals ans
1797 – 1834

Annotaziuns da Paul Robbi da Segl in Engiadina

per chüra da sieu descendent Paulin Zuan († 1989)

IV. Part

1817

4 schner: Il guvernamaint declera cha la milizia vegna augmanteda. Il Grischun stu preschanter 4000 homens. Nus vains ingascho 8 homens e stuvains avoir auncha trais.

Favrer e marz: Grand maungel da fain. A gnit impurto bgera granaglia sü dal port d'Udessa. La soma sejel cuosta franco Malögia 62 fl.

24 marz: Nus vains ingascho our dals homens dal lö ils trais sudos chi manchaivan e stuvains pajer per els 333,40 fl. La vschinauncha peja 85 fl. e 30 cr. pellas unifuormas (perün).

La sudeda da 16 – 30 ans (22) peja 5 fl. e 40 cr. perün.

La sudeda da 30 – 60 ans (38) peja 2 fl. e 50 cr. perün.

La sudeda da passa 60 ans peja 1 fl. e 20 cr. perün.

28 meg: Que as po ir auncha hoz culla schlitta da Malögia fin ad Islas sü'l lej.

31 meg: La glieud e la muaglia patescha la fam. Deo iuvante.

4 gün: Divers abitants da Segl laschettan our hoz la muaglia, schabain cha la via es auncha cuvierta cun naiv. Per resguard a la misiergia chi regna ho la regenza ordino üna festa da penitenza. Als ecclesiasts es ordino il text pella predgia: Almantaziuns da Geremia 3,31–42 ed ün'urazchun cumünaivla.

Ün mantun granaglia da la Russia vain transpurteda sur il Set, il Güglia e l'Alvra a Cuir ed inavaunt in tuot la Svizra. Siand cha bgeras

bes-chas da tir sun indruvablas causa la manchaunza da fain, vain purteda la granaglia da 1500 homens sur il Splüga e tres la Bergiaglia. Melgrô tuot sun morts divers umauns da la fam. Bgers Svizzers sun emigros i'ls Stedis Unieus.

13 lügl: Ils predschs da la granaglia muntan da di in di. A Clavenna sun arrivos 1200 purteders. Els vegnan da Brescia, Bergamo e Lecco; els vegnan cun grands chars sü da la planüra dal Po fin a Clavenna e qualchevoutas fin a Castasegna.

15 lügl: Il transport sur ils pass diminuescha, e'ls predschs as sbassan.

28 lügl: Cumanzamaint da la raccolta dal fain. Que es difficil da mner in talvo fain sech pervia da las plövgedas.

27 avuost: A plouva da cuntin e'l prievev d'ovaziuns crescha. Tar la punt da l'Ova da Fex as furmet greva e laina, e'l flüm passa tres la vschi-nauncha ed inundescha ils pros chi haun per part auncha sü fain.

6 october: Quista not es crudeda bgera naiv. Nossa giuotta es per part auncha süls ers e giaregia in malura.

11 october: L'imperatur da la Russia ho regalo a 4 chantuns da la Svizra 200 000 rubels (ca. ün mez milliun).

1818

Schner: Il Grand Cussagl ho discuto il proget per fer üna via sur il San Bernardin. Cur cha'ls Milanais udittan da que, tramettettane depütos imperiels tar nus, ils quêls imnatschettan da vulair serrer auncha pü severamaing ils pass, scha que vain fabriccho quella via.

Favrer: La fabricaziun da la via gnit decisa cun l'acconsentimaint da las drettüras grandas. Nus vains conclüs ün bun comodamaint cul Piemont per retrer granaglia.

Il stedi milanais ho do inaspettedamaing il permiss al chantun per retrer 4000 mozza granaglia. Da que lo tuochan 300 mozza a l'Engiadina. L'Engiadina ho profito dal dret per retrer sia part e vendieu per 240 fl. Que es sto bun, perche in Italia es pel mumaint abundaunza da granaglia.

Tuots quists schligerimaints davart da Milaun sun tampastinas per impedir la fabricaziun da la via.

27 meg: Hoz vainsa lascho our la muaglia ed als 23 gün vainsa chaggio las alps.

12 lügl: Nus ans vains decis da cumanzer hoz culla racolta dal fain, pervia da la granda süttina.

8 avuost: La racolta dal fain es glivreda, ma ell'es megra. La muaglia vain vendida a bun predschi.

15 avuost: Sar Gaudenz Pool, numno l'Indianer, ho regalo 1000 fl. pella scoula culla cundiziun, cha'l fit dess gnir druvo annuelmaing per quist scopo. (Qualchün magliaregia eir quist profit.)

October: Las fairas sun passedas cunvgnaintas. Ils marchadaunts italiauns vegnan in stalla ed ans vöglian sfurzer da vender muaglia.

December: Süls lejs as po que ir culla schlitta. In tuot las baselgias da la Svizra vain festagio in algurdaunza da la reformaziun avaint 300 ans.

1819

3 schner: Pel prüm di d'an gnit introdütta la festa da la reformaziun. Il seguond di gnit tgnida la predgia da preparaziun, düraunt la quela as puzzet sün l'uter il chalsch da la Sencha Tschaina e la Bibgia. Davent da la chesa dal ravarenda gettans nus insembel in baselgia, e que i'l seguaint uorden: Ouravaunt chaminaivan las mattas na confirmedas, alura las mattas confirmedas e zieva ils iffaunts, ils giuvens creschieus, ils supstantants da la baselgia e'l predichant culla Bibgia e'l chalsch, alura ils oters abitants. A l'uter gnit chanto il psalm 138 e «Bibgia tü cudesch cher». Il text d'eira prescrit: Colossensers 2,6 – 7. Eir las urazchuns da festa eiran prescrittas da las autoriteds da la baselgia. In tuottas trais baselgias sunaivan ils sains (Segl-Maria, Segl-Baselgia e Fex). Il cult divin gnit celebroy a Segl-Maria. Per furtüna nun eira que fraid, uschigliö füssans dschaitts düraunt quistas lungias funcziuns. In 100 ans dess avair lö üna simila festa. (Quella vouta nu dschlainsa nus pü.)

31 schner: Quist inviern vainsa druvo hoz pella prüma vouta la pela da naiv.

1. avrigl: Las vias sun libras pel trafic cul char. Nus essans dimena ieus be duos mais culla schlitta.

24 meg: Chatscho a pascul la muaglia.

27 lügl: Cumanzo a fer cun fain e glivro als 15 avuost. La racolta es buna.

Settember: Bgers e buns pulmants da l'alp. Il painch vain vendieu per 23 cr. la glivra. Il chaschöl nun es taunt tschercho al cunfin da l'Italia causa l'ot dazi (9 cr. la glivra grossa).

5 november: In Val Fex gnit vis ün tshierv. Nos chatscheders al haun perseguito, ma quel d'eira pü svelt cu els.

1820

Schner: Davent dals 8 grand fraid. Als 10 vainsa desch gros suot nolla. La regenza ho ordino da sepulir ils cadavers 48 uras zieva la mort. Sün proposta da la Sessiun evangelica vain decis dal pövel da celebrer il Venderdi Sench scu granda festa. Quist an croud'la süls 31 marz.

23 meg: La fabricaziun da la via dal Güglia fin al Dschember in üna lungezza da 2800 m gnit surdeda al maister Antoni Monti pella summa da 5442 fl. e 60 bl. Ella dess gnir quatter meters largia.

13 avuost: Nus vains sfrüjo üna buna raccolta cun stupend'ora. In consequenza da la granda chalur es ieu surour l'Ova da Fex ed ho fat grand dan als pros.

October: Causa la süttina e la megra raccolta dal fain in Italia, vain pajo fich mel pella muaglia. Nos sain Jacob Darms ho piglio cun se 9 vachas a Flond per las inverner. Nus al dains ultra il lat e'l vdè auncha 10 fl. pel töch. Adonta da las noschas cundiziuns al d'he do eir eau duos vachas. Il rasdiv eira fich bel quist an. Eau d'he vendieu üna muja da ca. 18 rüps charn per 34 fl.

November: Ün pur da la Val Surset ho piglio a fain üna muja da duonn' Anna Christoffel e la mnet sur il Güglia. Causa la trid'ora d'eira la povra bes-cha telmaing strapatscheda, ch'ella nu pudet pü chaminer! Suot las culuonnas la det el üna curtelleda i'l culöz, crajand da l'avair cuppeda. Als 1. november chattettan ils ruotters la muja chi d'eir'auncha viva, siand cha'l curtè nu vaiva tucho la vaina principela. Els la mnettan a Surlej, la chürettan, ed ella vivet inavaunt.

15 november: Granda navaglia e noschas vias.

1821

20 meg: In conseguenza da la clameda da la regenza get il prüm contingent da nossa milizia a Cuira per l'inspecziun. A sun ses:

Andrea Robbi	rimplazzo dad Antoni Bandli	
Gian Cr. Zuan	rimplazzo da Lüzi Moeli	(L'ultim da quists
Gaudeng Capol	rimplazzo da sieu bap	gnit tramiss
Giosuè Curtin	rimplazzo da sieus praders	inavous causa
Gian Curtin	rimplazzo da sieu famagl	memm'ota eted.)
Andrea Zuan	rimplazzo da Jachem Crapa	

26 meg: La milizia es returneda.

10 gün: Considerabla navaglia e maungel da fain. Süll'Alp Prasüra perittan diversas nuorsas. Ils pasters bergamascs vaivan uschè displaschair, ch'els vulaivan bod fügen in Italia.

23 gün: Granda pruina e fich fraid. Tar la fabrica da Balarin in Val Fex dschlaiva la molta. Els stuvaivan s-chuder l'ova per pudair lavurer inavaunt.

12 avuost: Darcho inundaziun tres l'Ova da Fex e dan als pros da Rivadeng.

Settember: Il glin es melgratagio e las rischmelnas sun idas in malura; in Vuclina eir l'üja e las chastagnas.

21 october: Hoz gnit la naiv, ma zieva bell'ora fin als 23 december. Da Nadel crudet uschè bgera naiv, cha la via per ir a Segl-Baselgia d'eira impratchabla. La festa da la Sencha Tschaina stuvet gnir suspaisa sülla prosma dumengia.

1822

26 e 27 schner: Üna strasora terribla stret d'avent ils tets d'ün pèr chesas. Ma a partir dals prüms dis d'favrer fet que bell'ora fin la mited avrigl.

29 avrigl: Hoz gnit ramasso duns da charited per Ramuosch chi d'eira ars als 11 da quist mais. La collecta resultet 228 fl.

16 meg: Darcho gnit ramasso duns da charited; quista vouta per l'incendi da la vschinauncha da Fläsch. Ils privats dettan 65 fl. e, per arrundir sün 100, agiundschet la vschinauncha 35 fl.

17 meg: Hoz laschettans ir la muaglia a pascul ed als 15 gün vainsa chargio l'alp.

Lügl: La seguonda mited dal mais es steda fich sütta. Ils salips e l'Ova da Fex haun fat dan. Que brieve la eir da muos-chas, e'ls predschs dal graun muntan.

10 lügl: Cumanzo a fer cun fain. Pitschna racolta a Braschunainch e süil Plaun, ma da Crasta in aint fich buna. (Cò es que pü ot sur mer.) Ils praders gnittan licenzchos als 27 lügl.

31 lügl: Cumanzo culla racolta dal glin. – Dieu ans chüra! Causa la chalur persistenta vo darcho surour l'ova granda (Fex). Ils pros a Palüds e Chesaritsch nun as pudet sger. (Quels pros geschan vers il Lej da Silvaplauna.)

5 avuost: Maister Hans Pedrot ho surpiglio da nettager il let da l'ova e fabricher archas a 8 fl. il pass da pro. Sün mincha valütaziun da vacha stöglian mner ils abitants 7 chargias crappa.

November: Il Grand Cussagl voul uzer ils dazis; per la soma vin 1 fl., per vinars 2 fl. e per bavrandas preparedas cun spiert 10 fl. Las dretüras grandas haun acconsentieu a quist agir.

1823

3 marz: Eau d'he chatto ün rimplazzant per mieu figl e pej 65 fl. per el. Que es Gian Ruvinel da Marmorera.

30 avrigl: Quist mais es sto fich fraid. Pervia dals cuosts per l'archa es proruot üna trida dispüta. Que pudess resulter landrour ün process cher ed ödio. (Cha Dieu ans preserva da que!) Ils vschins haun decis da der 500 fl. per quists cuosts. Impü stu sburser minchün 30 cr. sün 100 fl. chapitel. Pel rest as sperescha que sün ün bainfactur chi fo ün imprast sainza fit (spraunza curaschusa).

27 meg: Ils statüts novs da la vschinauncha gnittan prelets ed appruvos.

Avuost: La naiv ho splattatscho il fain sech süls pros. Causa la trid'ora stuvet eau tegner ils praders quatter eivnas.

22 settember: A gnit permiss da ramasser nuschnas. La naiv e'l fraid haun ruvino il bel rasdiv. A Puntraschigna gnit mordragio d'ün desertur Ursina Zambail. El lavuraiva lo scu chalger e vaiv'obervo ch'ella tgniva in chesa ün bun pô munaida. Ma el gnit clappo bain spert e decapito a Samedan. Sia testa gnit miss'in parada vi d'üna pütta. Las spaisas chi s'augmantettan pervia da quist delict d'eiran considerablas. Puntraschigna stuvet pajer 300 fl. e Segl 73.

1824

Als 8 gün vainsa lascho our la muaglia ed als 6 lügl chargio l'alp. Siand cha a Silvaplauna es ruot our la malatia da la muaglia, il cantero volante, vainsa serro il trafic da lo davent (zoppina).

22 lügl: La malatia es cumparida eir a Fex.

2 avuost: La raccolta dal fain es megra causa la süttina.

22 avuost: La malatia s'ho derasada eir in nossas alps. Tiers que es auncha crudo naiv, uschè cha stuvettan piglier a chesa la muaglia. Ils chucals vainsa mno giò culla schlitta.

25 settember: Darcho navaglias. Bgera muaglia chi d'eir'alpageda cò sur sted, nu pudet ir a chesa causa la quarantina.

1. october: A la faira da Las Agnas gnit vendieu per mezs predschs. Nus transpurtains bgeras plattas da crap s-chaglia a Puntraschigna e Bever.

1825

31 schner: Nus pudettans ir pür hoz sur il glatsch dals lejs.

15 avrigl: Grazcha a la bell'ora e chod pudettans ir già hoz cul char a Samedan.

24 gün: Chargio l'alp. Quist an vainsa la desditta dad esser sainza ravarenda. Als 26 gnit tar nus il predichant da Chamues-ch. Que daregian cheras predgias.

Lügl: Nus stuvains pajar 10 fl. pella predgia ed essans qualchevoutas mel servieus. Mincha dumengia vain ün oter predichant. La raccolta dal fain es megra causa la süttina e'l fraid. Darcho grandas spaisas pellas archas da l'Ova da Fex.

Avuost: Ün greiva ferida al bratsch schnester m'ho sbattieu per ün pêr eivnas. La prüma naiv gnit als 19 october.

1826

Schner: Ils predschs per granaglia sun fich bass. La soma sejel cuosta 12,30 fl. franco Malögia. Il rüp farin'alva 1,15 fl., farina türcha 52 cr. e la soma ris (fiorett) 31 fl.

13 favrer: Ün collecta da duns charitavels per l'incendi da Haldenstein resultat 80 fl.

25 meg: Üna prümavaira tardiva ho impedièu la creschentscha da l'erva. Hoz vainsa lascho our la muaglia e chargio l'alp als 1. lügl.

15 avuost: La racolta dal fain glivret cun bell'ora, ma füt bain megra.

October: Nus ans allegrains dal bel utuon. Ils pasculs portan aunch'üna bell'erva e'ls pros ün bel rasdiv. Als 27 gnit la naiv.

1827

Schner: Granda navaglia e strasoras impedittan il trafic fin als 17 da quist mais. Il currier da Clavenna restet navieu aint 11 dis a Stampa. In vschinaucha es la naiv uschè ota, cha nu's pudet lascher ir a bügl la muaglia per ün pèr dis. Las lavinas haun fat grand dan als gods.

Favrer: Sur il Gügli vain trasportu bgera laina da fabrica, destinada per Segl e Samedan. La fabricaziun da la via davent da Chasatscha fin al cunfin da nossa vschinauncha vain surdeda pella summa da 17,176 fl. Per pajer ils cuosts dess servir il dazi da las vias dal 1836 – 1842 (ils crüzers stradels), chi porta 1500 fl. Il rest pejan a mezzas las drettüras grandas da la Bergiaglia e l'Engiadin'Ota.

Marz: A proseguan navaglias e strasoras. Las tettaглиas scruoschan dubius, e la glièud pela giò la naiv dals tets.

In avrigl e meg alquantet la naiv fich svelto. L'ultim di d'meg laschetans ir a pascul la muaglia.

Gün: Als 4 gnit darcho la naiv e transmüdet la regiun fin als 8 in üna cuntredgia d'inviern.

2 lügl: Chargio l'alp culla pü bell'ora. L'erva intuorn la tegia nun es mê steda uschè abundaunta scu quist an.

11 lügl: Hoz essans stos ad imsüras. 50 vachas dettan 47 rüps lat (ca. 400 liters).

28 lügl: Hoz culet pella prüma vouta l'ova fras-cha per baiver al bügl nouv. Que es ova da funtauna. Fin in uossa la pigliaivans our da l'Ova da Fex ed our d'üna cisterna.

23 october: Da Samedan vain la nouva d'ün terribel mordrarsch. Sülla semda chi maina giò'l Mulin suot gnit chatto üna figlia dal maister Duri Casty, ferida da 12 curtelledas. Ella d'eir'auncha viva, ma nu pudet pü descriver il morder e spartit poch zieva. L'examinaziun ufficiela constatet ch'ella d'eira in sprauza. L'uffizi fet proclamer giò da las chanzlas üna recumpensaziun da 300 fl. pella scuvierta dal morder. Duos mais pü

tard s'avet que cun bun motiv il suspect cha Clo Puotz saja il morder. El gnit arresto e chatto 3 mais zieva per culpabel cun prova d'indizi. El gnit cundanno a 10 ans praschun greiva. Düraunt il transport a Cuira reuschit el ad Arvins, traunter Las Agnas e La Punt, da fügir; el as rudlet giò per la scarpeda i'l En e najantet.

1828

1. schner: Il lej es dschiet. Pocha naiv e bellas vias, ma üngüinas vtüras ed üngün guadagn.

22 favrer: Pür hoz crudet bgera naiv.

15 meg: Lascho our la-muaglia e chargio l'alp als 29 gün. Ils predschs pella muaglia sun fich ots.

20 lügl: Causa grandas plövgedas get surour l'Ova da Fex, inundet ils pros cun faungia e sablun e ruvinet bger fain, uschè cha la raccolta füt megra.

9 november: Hoz es gnieu la prüma naiv. Il graun es darcho cher. Nus vains cumpro sejel da la Val Suot per 20 fl. la soma.

1829

6 avrigl: Hoz pudet eau ir a Malögia cul char.

17 meg: Cumanzo a lascher ir a pascul la muaglia.

9 gün: Que naiva scu d'inviern.

16 gün: Que ho darcho navieu uschè ferm, cha sü l'Alp Surgianda al Güglija es perida bgera bês-cha.

29 lügl: Chargeda d'alp.

29 avuost: Trid'ora per fer cun fain. Hoz naiva que, e nossa muaglia es gnida giò da l'alp a'ns fer visita!

19 settember: La noscha Ova da Fex ho darcho fat grand dan.

30 november: Il fraid e la süttina da la seguonda mited da quist mais causettan maungel dad ova.

1830

9 gün: Naiv fras-cha sün muntagna ed in val.

10 gün: Il melvis giast alv es returno ed el es pês cu avaunt 8 dis. Las scossas da bês-cha dals Bergamascs pateschan ferm.

23 gün: Chargeda d'alp cun ora variabla.

8 avuost: La racolta dal fain ho cumanzo als 26 lügl ed hoz es ella già glivreda. Mediocra.

1. settember: Il mais avuost es sto fich bel e chod.

30 settember: Bod tuot il mais melamiaivel e fraid. Il sulagl as zup-paiv'adüna davous las nüvlas.

9 october: Hoz avet lö üna granda radunanza a Silvaplauna per sur-der la fabricaziun da la via dal cunfin da la Bergiaglia fin tar la chesa da pravenda a Silvaplauna. Ma pel predsches bass da 12 000 fl. nu vulet sur-piglier üngün quista lavur.

15 december: Ziev'ün utuon amabel cumanzettan uossa las strasoras. Traunter Savraun e Chasatscha stuvettan turner inavous 22 schlittas.

26 december: Il cult divin cò a Segl-Maria d'eira occupo fich debel pervia da la strasora. Da Fex nu gnit üngün.

In divers lös da la Svizra avettan lö inquietezzas. Il landamma svizzer ho clamò ad üna tschanteda extraordinaira per regler la chosa. Cha Dieu proveda il meglder!

1831

Schner: Nus stuvains preschanter 8 homens pella milizia.

2 favrer: Hoz avet lö a Silvaplauna l'inspeziun da la milizia. Nossa gliend ho miss a dispusiziun rimplazzants da la Val Surset e pajo per minchün 85 fl.

21 marz: Tenor uorden da la regenza as stu preparer tuot la sudeda dal 18evel – 50evel an pella clameda da la defaisa. Minchün po purter qualunque arma. A Segl sun 15 homens. Displaschaivelmaing gnittan licenzchedas las truppas in Frauntscha ed Ollanda; uossa varegia que bain nom d'occuper quists homens scu rimplazzants e'ls nudrir.

5 avrigl: Causa cha in Italia gnittan clamedas bgeras truppas, cre-schittan ils predsches da la granaglia.

18 avrigl: Quista not ho que navieu uschè ferm, cha la via da Champ-segl es interruttta.

Varquauntas duonnas da Maria chi gettan her saira a Baselgia per vaglier la mort da duonn' Anna Castelmur, stuvettan rester lo fin hoz zieva la predgia, cur cha pudettans alura fer via.

5 meg: La naiv alguainta svelt e l'ora es amabla.

22 gün: A Spuonda Bella es gnieu giò üna bouda, ruvino il pascul e la via, e stagno l'ova da l'En (Spuonda Bella = Dadour Baselgia). Per la lavur da rumir gnit surdo 140 fl.

28 gün: Chargio las alps.

3 settember: Que naiva ferm, ed als 7 stuvettans s-charger las alps.

2 october: La sudeda da defaisa gnit clameda a Silvaplauna per l'inspecziun. In cas d'alarm es d'entrer dalum in servezzan.

23 october: Siand cha'd es constantamaing bell'ora, as po auncha adüna lascher ir la muaglia sül pascul. A Samedan es ruot our la zoppina. Ils Puschlevins ed oters chantunais haun miss sü guardgias a noss cuosts.

1832

Marz: Fin in uossa vainsa gieu ün inviern amabel cun pocha naiv, bell'ora e chod. Perque nu's pudet que mê ir sül glatsch dals lejs. Il vin nouv vain impurto in grandas quantiteds, ma el nun es güsta bun. Ils marchadaunts ans rouvan da cumprer. La megltra qualited cuosta 20 fl.

17 avrigl: Hoz avet lö l'inspecziun tar nossa drettüra granda. A Basilea es ruott'our üna guerra civila. Que as temma cha la Svizra stögglia intervgnir cun forza dad armas per metter pêsch.

1. gün: Ziev'ün mais meg fich crüj vainsa lascho our hoz la muaglia.

2 lügl: Eir il gün es sto fraid e süt. Chargeda da las alps. La vschinauncha da Buond nun ho ris-cho da charger sia alp sül Bernina, schabain cha la malatia a Samedan es stüzzeda. Neir d'utrò nu gnit tramissa muaglia per alpager, tmand cha d'utuon stögl'ella magari fer quarantina per via da la malatia.

20 lügl: Siand cha la süttina cuntinua, gnit tramiss ün hom our in la Tumgias-cha, sün cuosts da la vschinauncha, per iffiner praders.

5 avuost: La racolta dal fain es glivreda, ma nus vessans auncha bger lö in talvo per dapü fain. Causa maungel dad ova ill'Alp da Fex, stöglan gnir chatschos ils alimeris giò tar l'ova granda per als fer baiver.

22 avuost: A la fin esa gnieu la plövgia brameda ed als 29 la naiv.

Settember: Las alps gnittan s-chargedas pü bod cu'l solit causa maungel dad erva. Nus racogliettans pochs pulmains, e la muaglia d'eira megra.

24 settember: Ils dschembers portan bgeras nuschnignas, e'l ramasser es permiss.

October: La milizia as stuvet suottametter ad ün'inspecziun extraordinaria: Ma tuot ils sudos preschaints eiran rimplazzants.

4 november: Hoz gnit la naiv, e la pasculaziun get a fin.

1833

25 schner: Causa il grand fraid s'implit il let da l'Ova da Fex cun glatsch, e l'ova s'imbuchet in vschinauncha. Cun staint'e fadia pudettans impedir ch'ella vegna in las chesas. Nus vains pruvo da chaver ün nouv let aint il glatsch, ma eau dubitesch cha l'ova passa tres quel. Eau nu m'algor da vair vis ün glatsch uschè gross süls lejs.

20 avrigl: Il glatsch i'l let da l'ova as ho sbasso e l'ova l'ho ruot cun granda canera. Tuot passet ingiò, ma las archas gnittan ferm dannagedas.

28 gün: Chargeda da las alps.

2 lügl: Imsüras cun fich bun resultat grazcha a la bun'erva da Fex.

15 avuost: Racolta dal fain mediocra.

1. settember: Ziev'ün avuost fraid cun bufföz e dschaitas, ans tramettet hoz il tschèl üna bella spediziun d'naiv, uschè cha stuvains s-charger las alps. Üngün rasdiv süls pros grass ed üngün'erva süls pasculs.

1834

1. favrer: Pür hoz pudettans ir süls glatsch dals lejs.

18 avrigl: A la riva dal lej es la via libra per ir cul char, ma ils püs prefereschan dad ir culla schlitta sur il lej.

21 meg: Cumanzamaint da la pasculaziun ed als 21 gün chargeda d'alp.

28 lügl: Racolta dal fain causa la chalur e la süttina bain megra.

26 avuost: Vent burrascus dal süd. Illa not dals 26 süls 27 ho que pluvieu scu cun sadellas. L'Ova da Fex crescha dad ura in ura. Quels chi abitan il pü dascunter sgumbran ils murütschs.

Als 27 zievamezdi a las 3 cumanzet l'ova dandettamaing a's sbasser. Üngün nu savaiv'incler cu cha que d'eira pussibel düraunt quista plövgeda. A las 4 gnit alura la nouva terribla cha'l flüm hegia ruot l'archa be dasper la vschinauncha. In poch mumaint d'eiran las chesas da Maria ill'ova fin sü tar la baselgia.

Il let da l'ova d'eira cuvrieu cun rument, e'l flüm chi curriua tres la vschinauncha sumagliaiv'ad üna serp terribla, per la quela a nu daiva üngüns obstaculs. Ün grand larsch gnit srischo illa chavüergia da Drög (l'imbuochadüra da Fex) e chatscho vers la vschinauncha. In vicinanza da la punt restet el impicho ün mumaint cullas rischs, ma il curraint da l'ova il drizzet alura in peis e'l purtet al Lej da Silvaplauna, scu sch'el füss creschieu our da l'ova. Ün aspet bel, ma sgrischus! Poch zieva as gnit que a savair perche cha l'ova as vaiva sbasseda a las trais dal zievamezdi. Ella vaiva strat davent 9 punts in Val Fex e purto lainam da quellas a Platta cunter la punt pü solida. Quista fet resistenza, e'l lainam furmet cull'ova ün lej. A la fin as rumpet eir quista punt, e'l flüm as precipitet cun terribla veemenza vers Segl-Maria.

Varquauntas persunas as salvettan sül mulin, il quël eira situo ün pô pü ot. Mias duos chantunaisas, Maria Pool e Neisa Salis, pigliettans in stüva aint da fnestra. Mia figlia Mengia Zuan e sieus 3 iffaunts gnittan purtos in mia chesa süllas arains d'ün Italiaun. Mieu dschender Hans Zuan nu vzet ünguotta da quist desaster, el eira al bagn da Buorm.

Uschè ans rechattaivans nus cò, 14 persunas circundedas da l'ova. Il murütsch e la stalla eiran implieus cun ova fin al tschêl sur. La vaschella in murütsch pichaiva cunter il palintschieu da la stüva scu per vulair fer ün sabat da strias. La saira a las 10 as sclarit il tschêl, e l'ova cumanzet a's sbasser causa la temperatura rinfras-cheda.

Als 28 la damaun splenduriv'il sulagl in pumpa majestusa e quietaiua las ormas excitedas. Ma pür uossa as pudaiva que survair la catastrofa da l'ovazun. La via tres vschinauncha eira maglied'our scu ün trid let da flüm. Illas chesas eiran ils gebens suotterrauns implieus cun rument. E che aspet faivan nos bels pros! Quels da Seglias fin al Lej Giazöl, scu eir la planüra Suotovas vers il Lej da Silvaplauna eiran ün desert da sablun. Ed immez quist desert as vzaiva traunter crappa e belma vaschella e mobiglia. Bger da quista roba gnit invuleda (dit pü modern: annecteda).

Eir otras vschinaunchas da l'Engiadina soffrittan grand dan; specielmaing Surlej, Puntraschigna e Chamues-ch. In Bergiaglia, Clavenna e la

Val San Giacom gnit eir desdrüt bger. Per Chasatscha fettans eir nus üna collecta da duns charitaivels.

19 october: Nus vains celebros pella prüma vouta la Festa d'utuon ed ingrazchamaint.

31 december: Düraunt quist mais regnaiva il maister fraid. Las vias sun telmaing inglatschedas, cha que nu's sto bod na in peis. Siand cha que nun ho auncha navieu ün centimeter, giainsa sül glatsch nair dal lej cul char.

Supplemoint

Paul Robbi, il dschender da mieu tat, vaiva cuntinuo la cronica da la famiglia Zuan. A l'ota eted dad 82 ans, cur ch'el nun eira pü capabel da scriver pervia da la tremblaröla dal maun, surdet el la cronica a sieu abiedi Paul Zuan, dimena a mieu non. Paul Robbi murit l'an 1847, e mieu non cuntinuet la cronica fin a sieu decess l'an 1902. Scu cha s'inclegia l'ertet alura sieu figl il pü vegl, mieu barba Christian Zuan. Eir el cuntinuet cun las notizchas fin a sia mort. Sieu figl Hans Zuan füt alura l'et per trer a nüz las notizchas e per fer ulteriuras experienzas da l'andamaint da la vschinauncha da Segl. L'an 1983 publichet el la bella brochüra «Segl pü bod ed uossa».

Mieu bap, Peter Zuan, am relaschet üna copcha da l'originel chi descriva ils temps dal 1797 – 1834. *(Fin)*